

Roku 1907 byl kreován kardinálem kněžského stupně, byl zproštěn výkonu úřadu sekretáře kongregace zahraničních věcí, aby se cele mohl věnovati pracím kodifikačním, které skončil r. 1914. Kodex byl ovšem promulgován až 27. května 1917. R. 1914 přistoupil *Gasparri* — patrně za vynikající spolupráce nynějšího kard. *Serédiho*, který již při kodifikaci Codexu patřil mezi jeho spolupracovníky — k vydávání monumentálního díla *Codicis iuris canonici fontes* (dosud I.—VI. sv., 1925 sl.). Téhož r. 1914 se stal nástupcem kard. *Ferraty* v úřadě státního sekretáře. V této své funkci řídil osudy papežské politiky *Benedikta XV.* a *Pia XI.* za války i po válce až do r. 1930. Mezi největší úspěchy této jeho činnosti patří nesporně uzavření lateránských smluv s Itálií r. 1929, jimiž odstraněna byla t. zv. římská otázka, a uzavření řady konkordátů poválečných a modu vivendi s Československem r. 1928. Ještě na odpočinku pokračuje ve svých pracích vědeckých. Vydává druhé vydání svého znamenitého »*Tractatus can. de matrimonio*« 1932 a klade základy ke kodifikaci práva církve východní sjednocené. Za své zásluhy vědecké byl jmenován členem král. italské akademie pro vědy morální a historické.

V *Gasparrim* odešla jedna z nejvýraznějších hlav novodobé kanonistiky a současně vynikající diplomat vatikánský. *Gasparri* nebude snad počítán mezi ony geniální hlavy, které udivují svět skvělými konstrukcemi a pronikavou intuicí. Byl vždy robustním horalem, realistou, organizátorem, pracovníkem vytrvalým, který se neleká práce ani dlouhé, ani obtížné, solidní stavitel, jehož stavby přetrvávají staletí. Kdo by byl z právníků kdy nezatoužil osobně poznati Triboniána nebo Raymunda z Peñaforte? Proto pisatel nikdy nezapomene svého setkání s kardinálem *Petrem Gasparrim*.

## Sárský plebiscit a co s ním souvisí.

*K plebiscitu 13. ledna 1935.*

JUDr. Jiří K o j e c k ý.

Podle čl. 45.—50. mírové smlouvy versailské postoupilo Německo Francii úplné vlastnictví uhelných dolů v pánvi Sárské s výlučným právem těžby. Německo se dále *vzdalo vlády* nad sárským územím ve prospěch Společnosti národů, která se v tomto směru pokládá za fideikomisárního vlastníka. Na konci lhůty 15 let od působnosti mírové smlouvy má sárské obyvatelstvo »projeviti, pod kterou svrchovanost si přeje býti postaveno«.

Bližší ustanovení jsou obsažena ve zvláštní příloze, která tvoří integrující součást mírové smlouvy.

Aniž bychom zevrubně rozebírali všechny jednotlivosti

těchto předpisů, všimněme si toho, co je z právního stanoviska nejzajímavější: plebiscitu a právního postavení Sárska před ním i po něm.

Ztráta německé vlády v Sársku je blíže charakterisována v II. hlavě zmíněné přílohy tak, že veškerá vládní moc, která na tomto území dříve příslušela říši německé, Prusku a Bavorsku, je svěřena zvláštní komisi, jmenované Radou společnosti národů. Vládní mocí se tu nerozumí jediné vládní moc vykonávaná podle tradiční nauky (na rozdíl od moci zákonodárné a soudní), nýbrž veškerý výkon svrchovanosti, pokud není mírovou smlouvou samou omezen. To je zřejmo ze znění čl. 49., podle něhož má obyvatelstvo po 15 letech projevit, »pod kterou svrchovanost si přeje býti postaveno«, při čemž je mu dána možnost projevit se pro zachování stavu zavedeného mírovou smlouvou, tedy pro setrvání pod svrchovaností Společnosti národů. Dále je to zřejmo z některých ustanovení, která příkladem výslovně přiznávají sárské komisi určitá oprávnění tvořící součást moci nazvané v § 19 přílohy mocí vládní: měnit zákony a nařízení (§ 23), vybírat daně a poplatky (§ 26) i cla (§ 31), pečovat o ochranu osob a statků na sárském území (§ 30), spravovat železnice, průplavy a jiná veřejná zařízení a brát z nich požitky (§ 19); rozsudky soudní se vynášejí jménem vládní komise (§ 25). Do úplnosti pojmu svrchovanosti a jejího výkonu neschází ani její projev na venek, t. j. ochrana zájmů sárského obyvatelstva v cizině a zajištění prostředků k tomu potřebných (§ 21). Toto ustanovení znamená výslovné přenesení práva vysílati vyslance podle zvykového práva mezinárodního, a to ze Společnosti národů, které toto právo přísluší, jak se všeobecně dovozuje ze znění čl. 7. Úmluvy.<sup>1)</sup>

Sárská komise vykonává podle těchto předpisů vládní moc na sárském území jako zástupce Společnosti národů (§ 16), které tato vládní moc přísluší (čl. 49).

Společnost národů — ač je nepochybně subjektem mezinárodního práva a nadána většinou oprávnění, příslušejících obvykle státům — nemá podle svých stanov vykonávat moc vládní, obsahem obdobnou takové moci u států, je však k ní způsobilá. Když tedy měla býti pověřena vládou nad sárským územím (byl prostřednictvím zástupce), bylo nutno přiznati jí výslovně tuto vládní moc. To se stalo článkem 49. a bylo při tom použito analogicky termínů práva soukromého: podle francouzského textu je poměr Společnosti národů k vládě nad sárským územím poměrem fideikomisárního vlastníka; v anglickém (stejně autentickém) textu je tento pojem vyjádřen slovem »trustee«, což znamená osobu nebo orgán nadaný vlastnictvím, jež je omezeno závazkem, že ho bude používáno jediné k účelům smlouvou o svěřenství určeným. Nejde tu o nepřipustné používání pojmů práva soukromého v právu mezi-

<sup>1)</sup> M. J. Zimmermann »Společnost národů«, str. 98.

národním, protože touto analogií bylo pouze naznačeno, že výkon moci vládní bude omezen. Časové omezení bylo lze smlouvou snadno a zřetelně určit. Aby pak bylo možno zdůrazniti též omezení co do cíle a rozsahu této vlády, která má za účel pouze dočasně *nahraditi* vládu dřívější, byl volen *vysvětlující* analogický termín práva římského a jeho obdoba v právu angloamerickém.

Podle § 23 »zákony a nařízení platná v území pánve Sárské dne 11. listopadu 1918... zůstanou v platnosti.« Toto ustanovení je obdobné ustanovení čl. 2. našeho zákona ze dne 28. října 1918, čís. 11 Sbírky zák. a nař. Jest stejně ohniskem, základní normou právního řádu Sárského, jako zmíněný náš zákon je ohniskem a základní normou právního řádu československého. Kdežto však zmíněný zákon náš je vrcholovou normou právního řádu vnitrostátního, normou vydanou národem československým, který vzal na sebe práva a povinnosti nositele státní svrchovanosti k vytvoření vlastního právního řádu, jest citované ustanovení § 23 přílohy mírové smlouvy beze-sporně normou práva mezinárodního. Ode dne 10. ledna 1920<sup>2)</sup> jsou tedy zákony a nařízení v Sársku platné (i pokud jsou doslovně stejné jako předpisy sousedního Německa) co do podstaty a moci práva právem mezinárodním.<sup>3)</sup> Stejně co do podkladu a moci práva bylo právem mezinárodním celní právo »francouzské« (jemuž území sárské podle § 31 podléhalo), dokud komise nezavedla nový režim celní. § 31 je totiž v podstatě součástí a současně výjimkou ze základního ustanovení § 23.

Tímto paragrafem je též vládní komise zmocněna měniti právní řád sárský. Ježto pak je tato komise mezinárodním orgánem, zastupujícím Společnost národů, není pochyby, že právní předpisy komisí vydané jsou co do povahy právem mezinárodním.

Při zběžném posouzení věcí by snad zarazilo, že se tu prohlašují za právo mezinárodní předpisy práva občanského, trestního, daňového a pod., ale při konečné odpovědi na otázku: jaké tedy zákony v Sársku platí? (německé, francouzské, obojí, či snad sárské?), nelze k jinému výsledku dojíti.

Právní řád sárský není ovšem tím »právem mezinárodním«, které je souhrnem předpisů pro vzájemný styk států a jiných subjektů mezinárodního práva. Ba právě *toto* právo mezinárodní se na Sársko nevztahuje, neboť toto není státem a není vůbec subjektem mezinárodního práva, s nímž vchází ve styk teprve prostřednictvím Společnosti národů a vládní komise. Právní řád sárský je právem mezinárodním v tom smy-

\*) T. j. od mezinárodní účinnosti mírové smlouvy versailleské.

<sup>3)</sup> Rozsah nadpisem vymezený nedovoluje zabývat se blíže zajímavým problémem právního postavení Sárska před tím. O tom viz na př.: Frank Russel: »Das Saargebiet unter der Herrschaft des Waffenstillstandsabkommens und des Vertrags von Versailles« 1921.

slu, že byv cestou mezinárodního práva (mírovou smlouvou) vytvořen vyvěrá ze základní normy, která je normou mezinárodního práva. Jeho změny jsouce normami, vydávanými mezinárodní komisí jsou opět normami mezinárodního práva, platného však opět pouze na sárském území a v tom smyslu mohou býti nazývány právem sárským.

Pro tuto právní povahu předpisů v Sársku platných je bez významu důležitá jinak výjimka, stanovená v § 27, podle něhož předpisy mírové smlouvy nemají vlivu na státní příslušnost sárského obyvatelstva. Část obyvatel zůstává tedy nadále státními příslušníky německými. Ačkoli Sársko není státem, nebylo by zásadně vyloučeno zavedení »příslušnosti sárské« (o jejím zavedení pro případ, že po plebiscitu bude zachován dosavadní stav, uvažoval »Výbor tří« počátkem prosince 1934). Mírová smlouva k tomu nepřikročila zřejmě jen z toho důvodu, že jí vytvořený právní stav toho naprosto nutně nevyžaduje. Je tedy sárské obyvatelstvo státními občany různých států, žijícími na území, které netvoří součást žádného státu a je spravováno mezinárodní komisí jako zástupkyní Společnosti národů. Je to režim obdobný režimu na některých mezinárodních řekách (na př. na Dunaji od Brajly k ústí, spravovaném Evropskou dunajskou komisí).

Třetí hlava přílohy upravuje blíže plebiscit, na podkladě něhož má býti rozhodnuto o právním postavení Sáry po roce 1934. O plebiscitu se v právu mezinárodním mluví, když je cesse území vázána nějakou formou na projev vůle obyvatelstva tohoto území. Je-li však plebiscit celkem obvyklým zjevem od doby francouzské revoluce, není přece možno považovati jej za *princíp* nebo *zvláštní samostatný institut* mezinárodního práva.<sup>4)</sup> Lze jej charakterisovati jako jistý druh ratifikace (nikoli v technickém smyslu), jindy jako prostou právní skutečnost, na niž je vázána odkladací nebo rozvazovací výminka při smlouvě o cessi území: t. j. cesse nabude anebo pozbude právní účinnosti, jakmile se splní výminka spočívající v tom, že je provedeno hlasování obyvatel anebo po splnění takové výminky má býti teprve smlouva o cessi učiněna či jinak o cessi rozhodnuto.

Povinnosti a práva z plebiscitu ovšem nevznikají obyvatelstvu, nýbrž státům, případně jiným subjektům práva mezinárodního. Nelze tedy plebiscit v právu mezinárodním definovati jako »svěráznou delegaci práva státu obyvatelstvu určitého území rozhodnouti otázku, zda toto území má býti postoupeno jinému státu«.<sup>5)</sup>

Na obyvatelstvo nemůže tu totiž býti delegováno žádné právo mezinárodní, když toto není subjektem práva mezinárodního; je-li pak v té definici míněna delegace vnitrostátního

<sup>4)</sup> Stejně M. J. Zimmermann ve Slovníku veřejného práva III. str. 102.

<sup>5)</sup> Zimmermannova definice ve Slovníku veřejného práva III. str. 101.

oprávnění »nakládati se státním územím« (na př. u nás podle § 3 ústavní listiny), nemůže býti taková delegace v oboru práva vnitrostátního (tedy poměr mezi státem a jeho vlastním obyvatelstvem) pojímána jako charakteristický znak do definice plebiscitu ve smyslu práva mezinárodního.

V této souvislosti nutno zvláště upozorniti na hořejší výklady, že ani sárské obyvatelstvo (které bude činné při plebiscitu), jež je podrobena právnímu řádu zakořeněnému v právu mezinárodním a čerpajícímu z něho svoji závaznost, není — ani jako celek ani jednotlivci — subjektem mezinárodního práva v technickém slova smyslu, t. j. subjektem mezinárodního práva řídicího vzájemný styk států a jiných plnoprávných členů mezinárodního společenství. Povinnosti a práva z ustanovení mírové smlouvy o plebiscitu stihají pouze státy a Společnost národů, jakož i jejího zástupce, vládní komisi sárskou.

Podle čl. 49. má obyvatelstvo »projeviti, pod kterou svrchovaností si přeje býti postaveno«. *Rozhodnutí* v této věci je však § 35 ponecháno zcela Společnosti národů, jež rozhodne, »hledíc ku přání hlasováním lidu vyjádřenému«. Provedením plebiscitu se tedy na dnešním právním stavu Sárska nic nezmění. Společnost národů bude prostřednictvím vládní komise vládnouti v Sársku dál, dokud nerozhodne podle § 35 buď

- a) o zachování vládní formy, zavedené mírovou smlouvou, neb
- b) o připojení k Francii, či
- c) o připojení k Německu.

Vždy může rozhodovati o částech území zvláště a třeba rozličným způsobem. Zavedení nového režimu provede Rada společnosti národů, a to i v tom případě, bude-li Sársko připojeno k Německu; tu je podle § 35 c) povinností Rady »postarati se, aby Německo bylo opět uvedeno ve vládu«.

Vládní komise sárská nebyla ustanovena ve funkci zástupce Společnosti národů touto Společností, nýbrž mírovou smlouvou; proto také tato smlouva výslovně určuje (§ 39), že pravomoc komise zaniká, jakmile vstoupí v život nová vládní forma, jestliže nebude obdobná vládní formě dosavadní.

## Juristický a sociologický pojem práva.

Doc. Dr. Jos. Kliment (Praha).

V denních sporech o definici práva bývá často přehlíženo, že pro pozitivistického právníka existuje na prvním místě »povinná« definice, daná samým platným právním řádem. Bývá přehlíženo, že platný dnešní právní řád si sám určuje, která pravidla chce považovati za normy právní. Poněvadž jde o vymezení pojmu práva, provedené přímo právním řádem, lze po-